

Міністерство освіти і науки України

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

навчально-науковий юридичний інститут

кафедра трудового, екологічного та аграрного права

ЯРЕМАК З. В.

**УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ:**

**методичні вказівки для підготовки до семінарських занять та
самостійної роботи здобувачів вищої освіти денної форми навчання
ОП Право спеціальності 081 Право**

Івано-Франківськ
2023

*Рекомендовано до видання вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 1 від 29 серпня 2023 року)*

Рецензенти:

Розвадовський В. І., кандидат юридичних наук, доцент, зав. кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Данилюк Л. Р., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Яремак З. В. Управління в галузі охорони довкілля і природокористування: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти денної форми навчання ОП Право спеціальності 081 Право. Електронне видання. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2023. 45 с.

Методичні вказівки розроблені на основі ОП Право другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та є складовою методичного забезпечення вивчення вибіркової освітньої компоненти «Управління в галузі охорони довкілля і природокористування», покликана сприяти студентам у розумінні змісту, основних вимог, завдань, джерельної бази під час підготовки до занять та контролю знань. В посібнику викладені завдання до семінарських і практичних занять, які включають короткі методичні рекомендації, що полегшить підготовку до занять, переліки питань, які виносяться на обговорення на занятті, практичних завдань, приклади судової практики. До кожної теми поданий перелік літератури, перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідний вид відносин станом на 01.09.2023. Розробка містить також програму навчальної дисципліни та завдання для самостійної роботи.

Методична розробка призначена для здобувачів вищої освіти, викладачів.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1 <i>Теоретико-правова характеристика управління в галузі охорони довкілля та природокористування .....</i>	11
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2 <i>Механізми участі громадськості у плануванні, реалізації та контролі за виконанням екологічної політики в Україні .....</i>	15
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3 <i>Економічний механізм управління охороною довкілля та природокористуванням в Україні .....</i>	18
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4 <i>Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні .....</i>	23
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5 <i>Управління в галузі охорони та використання земельних ресурсів .....</i>	26
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6 <i>Управління в галузі вивчення, охорони та використання надр .....</i>	30
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7-8 <i>Управління в галузі охорони та використання водних ресурсів .....</i>	33
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 9 <i>Управління в галузі охорони та використання лісів .....</i>	37
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	42

ПЕРЕДМОВА

Правовий інститут «управління в галузі охорони довкілля і природокористування» є одним із фундаментальних інститутів екологічного права, визначальними характеристиками якого є предмет, метод, функції, принципи та види правового регулювання.

Вивчення дисципліни «Управління в галузі охорони довкілля і природокористування» передбачає засвоєння системоутворюючих аспектів екологічного права як галузі права, дозволяє поглиблено розуміти вирішення проблем, пов'язаних зі створенням механізму управління та контролю за додержанням екологічного законодавства, гарантій безпечного сталого соціально-економічного розвитку суспільства і держави, гарантій реалізації та захисту екологічних прав громадян, закладає основу для використання спеціалістами одержаних знань у процесі подальшого навчання, а також для формування у них навичок застосування норм екологічного законодавства на практиці при розробці та забезпеченні юридичного супроводу виважених рішень у відповідній галузі.

Для успішного засвоєння знань із пропонованої дисципліни необхідна наявність основних знань з загальної теорії права та окремих галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного, господарського, земельного, екологічного тощо.

Навчальна дисципліна «Управління в галузі охорони довкілля і природокористування» спрямована на поглиблення засвоєних при вивченні нормативних дисциплін еколого-правового спрямування студентами-магістрантами теоретичних знань щодо:

- міжгалузевих аспектів державного, громадського та інших видів управління у галузі раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки,

- особливостей реалізації функцій державного управління з урахуванням специфіки природного ресурсу;

та формування у них практичних вмінь та навичок:

- застосування відповідного законодавства у реальній практиці правозахисної, правозастосовчої, наукової та іншої діяльності фахівців у галузі права;

- самостійного здійснення аналізу державної політики в галузі охорони довкілля і природокористування.

При вивченні навчальної дисципліни використовуються такі форми навчальної роботи: лекції, семінарські заняття, консультації, написання письмових контрольних робіт, самостійна робота студентів.

Семінарське заняття – вид навчального заняття, на якому викладач організовує обговорення студентами питань з попередньо визначених силабусом тем. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення

рефератів, доповідей, дискусій. *Практичне заняття* – це вид навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно сформульованих завдань.

На заняттях з навчальної дисципліни «Управління в галузі охорони довкілля і природокористування» поєднуються форми проведення семінарських та практичних занять, фронтальне та індивідуальне опитування здобувачів, усна і письмова перевірка знань, детальний аналіз практичних завдань – реальних юридичних справ та фактів. Перелік тем семінарських занять визначений силабусом. Семінарські (практичні) заняття проводяться з основних тем і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою. Головна *мета* семінарських (практичних) занять — опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем дисципліни, формування вміння творчого застосування отриманих знань на практиці.

Цей посібник містить вимоги, питання, практичні завдання і перелік джерел для забезпечення підготовки студентів денної форми до семінарських (практичних) занять. До кожної теми, що виноситься для аналізу на семінарське заняття, подана коротка анотація, в якій вказується на чому потрібно зосередити увагу при вивченні теми. До тем також поданий перелік питань, що носять конкретний, деталізований характер і цим самим забезпечують глибше розуміння теми та акцентують увагу на основних положеннях законодавства, а також перелік спеціальної літератури, чинних нормативно-правових актів. До тем також включені практичні завдання, які передбачають юридичний аналіз відносин, кваліфікацію юридичних фактів, що мали місце. При вирішенні практичних завдань, насамперед необхідно проаналізувати коло відносин, які склалися, та вибрати правові норми, що підходять для врегулювання в даному випадку. Вибравши норму, слід переконатись в її чинності та аутентичності тексту, перевірити межі дії, щоб впевнитись, що саме вона (чи кілька норм), стануть нормативною підставою правової кваліфікації. В процесі аналізу норми відбувається також її тлумачення, з'ясування змісту з урахуванням вивчених теоретичних положень. Правова кваліфікація представляє собою юридичну оцінку всієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного випадку до сфери дії певних юридичних норм. *Відповідь* – *вирішення практичних завдань повинна бути максимально повною, обґрунтованою, з посиланням на конкретні статті нормативно-правових актів та визначенням можливих варіантів вирішення, які можуть відрізнятися в залежності від зміни обставин.*

Підготовка до семінарських (практичних) занять не вимагає переписування (відтворення) положень підручників чи статей нормативно-правових актів, однак для належних, обґрунтованих відповідей попередньо мають бути проаналізовані

та занотовані (письмово чи в електронній формі) номери статей, їх положення, висновки та анотації наукових джерел, які використовуються при відповідях.

Відповідно до Положення про порядок організації і контролю самостійної роботи студентів Навчально-наукового юридичного інституту, затвердженого вченою радою ННЮІ *самостійна робота студента* – це форма організації індивідуального вивчення студентами навчального матеріалу в аудиторний та поза аудиторний час з метою формування самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості молодого людини, суть якої полягає в уміннях планувати, систематизувати, контролювати й регулювати свою діяльність під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Таким чином, самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом і виконується в поза аудиторний час, передбачений програмою навчальної дисципліни. Під час вивчення навчальної дисципліни студенти повинні здобути навички самостійно мислити, поглиблювати засвоєні теоретичні знання, опанувати практичні навички прийняття правових рішень.

Самостійна робота студента включає:

- опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури;
- аналіз літератури та електронних джерел інформації з відповідної тематики;
- вивчення матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання;
- підготовка до практичних (семінарських) занять;
- виконання завдань для самостійної роботи;
- виконання індивідуальних завдань;
- тестова самоперевірка знань.

Контроль за самостійною роботою студентів може здійснюватися викладачем у таких формах:

- поточний контроль засвоєння знань на основі оцінки усної відповіді на питання, повідомлення, доповіді тощо (на практичних або семінарських заняттях);
- контроль виконання письмових домашніх завдань;
- тестування;
- перевірка виконання модульної контрольної роботи;
- перевірка виконання індивідуальних самостійних завдань;
- підсумкове оцінювання знань програмового матеріалу – залік.

Основою підготовки до занять виступають такі *базові навчальні та наукові джерела:*

1. Мелень-Забрамна О. Участь громадськості в прийнятті рішень та документів довкіллевого характеру: посібник / О. Мелень-Забрамна [за заг. ред. О. Кравченко]. Львів: Компанія “Манускрипт”, 2021.
2. Алексєєва Є. Громадський контроль у сфері оцінки впливу на довкілля / Є. Алексєєва [за заг. ред. О. Кравченко]. Львів : Видавництво «Компанія “Манускрипт”», 2021.

3. Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти. Посібник / С.В. Берзіна, І.І. Ярецьковська та ін. К: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017.
4. Жихарєва А. Б. Розвиток екологізації державного управління в Україні: Монографія. Київ: АМУ, 2017.
5. Україна майбутнього: нова політика у сфері охорони довкілля та сталого використання природних ресурсів (аналітичний документ). Львів: Компанія “Манускрипт”, 2016.
6. Правове регулювання відносин в сфері довкілля в Європейському союзі та в Україні / За заг. ред. к.е.н. В. Г. Дідика. К., 2007.
7. Екологічне право : підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2021.
8. Краснова М. В. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. К.: ВПЦ "Київський університет", 2021.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальна частина. Теоретико-правові основи управління в галузі охорони довкілля та природокористування

ТЕМА 1. Теоретико-правова характеристика управління в галузі охорони довкілля та природокористування

Поняття і зміст управління в галузі охорони довкілля та використання природних ресурсів. Принципи та основні завдання екологічного управління.

Види управління. Державне управління, його ознаки та види. Основні форми громадського управління. Самоврядне управління. Виробниче управління.

Поняття та зміст функцій управління природокористуванням та охороною довкілля. Класифікація функцій державного управління.

Правовий механізм екологічного управління та шляхи його вдосконалення.

ТЕМА 2. Державна система управління в галузі охорони довкілля та природокористування

Зміст та складові елементи системи державного управління.

Загальна характеристика суб'єктів державного екологічного управління. Органи загальної компетенції та їх повноваження. Система і повноваження органів спеціальної компетенції.

Сучасні особливості формування системи органів державного управління природокористуванням (позитивні й негативні сторони).

ТЕМА 3. Механізми участі громадськості у плануванні, реалізації та контролі за виконанням екологічної політики в Україні

Законодавчі засади громадського екологічного управління.

Форми участі громадськості у екологічному управлінні.

Функції громадського екологічного управління.

Основні напрями діяльності екологічних громадських організацій. Орхуська конвенція та інформування громадськості.

ТЕМА 4. Інформаційне забезпечення екологічного управління

Поняття, зміст та значення екологічної інформації. Екологічна інформація як вид публічної інформації.

Шляхи доступу до інформації про природні ресурси. Процедури інформаційного забезпечення.

Джерела інформації. Екологічний моніторинг та моніторинг окремих природних ресурсів. Державні кадастри природних ресурсів. Способи забезпечення кадастровою інформацією. Інші джерела інформації.

ТЕМА 5. Економічний механізм управління охороною довкілля та природокористуванням в Україні

Поняття та принципи економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля. Основні напрями та складові економічного механізму природокористування та охорони навколишнього природного середовища.

Джерела фінансування екологічних заходів. Фонди охорони навколишнього природного середовища.

Платність використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища: види та форми справляння.

Види економічного стимулювання природоохоронної діяльності. Екологічне страхування.

ТЕМА 6. Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні

Функції та завдання екологічного контролю за законодавством України. Співвідношення екологічного контролю та нагляду. Співвідношення екологічного контролю з іншими функціями управління в галузі екології.

Суб'єкти та об'єкти екологічного контролю. Зміст екологічного контролю. Види та форми екологічного контролю. Способи (методи) здійснення екологічного контролю.

Державний загальний та спеціальний екологічний контроль. Громадський екологічний контроль. Виробничий екологічний контроль. Самоврядний екологічний контроль.

ТЕМА 7. Міжнародний досвід екологічного управління

Міжнародні принципи управління природоохоронною діяльністю.

Міжнародне співробітництво України. Адаптація українського природоохоронного законодавства до європейського.

Міжнародний досвід в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Змістовий модуль 2. Особлива частина. Управління у галузі охорони довкілля та природокористування щодо окремих природних ресурсів

ТЕМА 8. Управління в галузі охорони та використання земельних ресурсів

Органи управління в галузі охорони та використання земельних ресурсів загальної та спеціальної компетенції, їх повноваження.

Основні функції управління в галузі використання і охорони земель. Адміністративно-територіальна функція. Державний земельний кадастр. Державний облік і моніторинг земель (поняття, мета, види). Поняття про землеустрій, його основні положення, повноваження, компетенції, економічний

розріз. Екологічна стандартизація та нормування.

Економічний механізм регулювання землекористування.

ТЕМА 9. Управління в галузі вивчення, охорони та використання надр

Особливості управління в галузі використання та охорони надр. Планування використання і охорони надр. Державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин. Державний облік та кадастр родовищ, запасів і проявів корисних копалин та державний баланс запасів корисних копалин. Правове регулювання розподілу та перерозподілу надр і корисних копалин.

Правові форми контролю за додержанням законодавства в галузі з охорони і використання надр. Геологічний контроль та гірничий нагляд.

ТЕМА 10. Управління в галузі охорони та використання водних ресурсів

Природоохоронне управління водними ресурсами (поняття, мета, основні проблеми). Органи управління в галузі охорони та використання водних ресурсів відповідно до чинного законодавства України, їх компетенція.

Державне екологічне управління шляхом розробки і впровадження програм охорони навколишнього природного середовища. Міждержавні екологічні програми. Державні екологічні програми. Регіональні екологічні програми.

Екологічна стандартизація та нормування. Державний облік, кадастр і моніторинг вод. Контрольна функція у галузі використання, охорони та відтворення водних ресурсів.

Міжнародний досвід управління річковими басейнами.

ТЕМА 11. Управління в галузі охорони та використання лісів

Завдання державного регулювання та управління у сфері лісових відносин. Державне регулювання та управління у сфері лісових відносин.

Функції управління. Функціональний поділ лісів. Державний облік, кадастр і моніторинг лісів. Контроль за використанням та охороною лісів.

ТЕМА 12. Управління в галузі охорони та використання рослинного і тваринного світу

Державний контроль в галузі охорони рослинного світу. Державний облік і кадастр рослинного світу. Моніторинг рослинного світу. Державний і громадський контроль у галузі охорони, використання та відтворення рослинного світу.

Державне управління в галузі охорони тваринного світу. Державний облік в галузі використання об'єктів тваринного світу та державний кадастр тваринного світу. Моніторинг тваринного світу. Державний контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1 (2 год.)

ТЕМА. Теоретико-правова характеристика управління в галузі охорони довкілля та природокористування

У системі глобальних проблем сучасності екологічна криза характеризується максимально високим рівнем напруженості та складності і вимагає необхідності впровадження цілісної інтегрованої екологічної політики, яка відповідала б національним та глобальним інтересам.

Метою семінарського заняття є формування у студентів загальних знань щодо поняття і сутності державного управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища в Україні.

На семінарському занятті студенти повинні отримати знання щодо: поняття управління у сфері природокористування та охорони довкілля, функцій управління та ознак, що характеризують управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища. Характеризуючи принципи державного управління в сфері природокористування та охорони довкілля, окремо слід зупинитись на основних принципах державного управління в цілому та приділити особливу увагу специфічним принципам, що властиві сфері природокористування.

Розглядаючи питання щодо видів управління в сфері довкілля, необхідно розкрити зміст наступних питань: особливості громадського управління в екологічній сфері, особливості державного управління в сфері довкілля, характеристика виробничого управління в сфері природокористування та охорони довкілля.

На семінарському занятті студенти повинні з'ясувати зміст функцій державного управління в сфері довкілля та дати характеристику окремих функцій.

При підготовці до семінарського заняття слід ретельно проаналізувати нормативну базу, а також існуючі точки зору та підходи вчених до окремих дискусійних проблем екологічного управління.

Питання для обговорення:

1. Управління в галузі охорони довкілля та використання природних ресурсів: поняття, принципи, завдання, форми, методи управління.

2. Види управління. Державне управління, його ознаки та види. Основні форми громадського управління. Самоврядне управління. Виробниче управління.

3. Поняття та зміст функцій управління природокористуванням та охороною довкілля.

4. Класифікація функцій державного управління:

а) загальні функції державного управління (законодавче регулювання, прогнозування, планування, координація, погодження, контроль та нагляд та ін.);

б) спеціальні функції державного екологічного управління (екологічне нормування, екологічне ліцензування, екологічна сертифікація, екологічний моніторинг, екологічна паспортизація та ін.).

5. Завдання і зміст сучасної екологічної політики в Україні.

Контрольні запитання:

1. Запропонуйте власне визначення поняття «управління природокористуванням».
2. Як співвідносяться поняття «управління в галузі охорони навколишнього природного середовища», «управління природокористуванням», «екологічне управління»?
3. Дайте порівняльну характеристику державного, самоврядного та відомчого екологічного управління.
4. В чому суть виробничого управління природокористуванням? На основі аналізу нормативно-правових актів наведіть приклади такого виду управління.
5. Дайте перелік основних функцій державного управління природокористуванням. Як співвідносяться ці функції із функціями державного управління у галузі охорони навколишнього природного середовища?
6. За якими критеріями можна класифікувати функції державного екологічного управління? Запропонуйте власну класифікацію.
7. Які, на вашу думку, існують проблеми (законодавчого, організаційного, економічного характеру) в організації управління в галузі охорони довкілля та природокористування? Ваше бачення їх вирішення.

Термінологічне завдання: управління, форми управління, методи управління, функції управління, екологічне управління, управління в галузі охорони довкілля, управління в галузі природокористування, державне управління, відомче управління, самоврядне управління, виробниче управління.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

I. Дайте відповідь на такі питання:

Інтеграція та диференціація екологічного управління.

II. Визначте:

- а) нормативну основу реалізації функцій державного управління Кабінетом Міністрів України, Міністерством екології та природних ресурсів України;
- б) перелічіть органи спеціальної компетенції та вкажіть нормативну основу їх діяльності.

Практичне завдання:

I. Під час розробки та попереднього обговорення у Хмельницькій облдержадміністрації (далі – ОДА) програми економічного та соціального розвитку області заступник голови ОДА запропонував закріпити в програмі пріоритетність економічного розвитку обласного центру та Ярмолинецького, Славутського і Городоцького районів, а саме: запровадити спрощений режим отримання дозволів

на використання природних ресурсів та забруднення довкілля і обмежити кількість перевірок дотримання природоохоронного законодавства.

За наслідками обговорення наведена вище пропозиція була схвалена та включена у прийняту ОДА програму. Природоохоронна громадська організація "Зелене Поділля" оскаржило затвердження програми до суду, вважаючи, що вона в запропонованій заступником голови ОДА частині суперечить вимогам чинного екологічного законодавства.

1. *Надайте характеристику чинному екологічному законодавству на предмет врахування принципу поєднання економічних та екологічних інтересів та наведіть приклади. Запропонуйте напрями удосконалення законодавства в цій частині.*

2. *Вирішіть справу.*

II. У зв'язку зі збільшенням кількості порушень санітарного законодавства в осінній період, а саме масовим спалюванням опалого листя і сміття на прибудинкових територіях, у парках, скверах та інших зонах зелених насаджень та на газонах, в період з 15 жовтня по 20 листопада в м. Стрий заборонено спалювати листя і побутові відходи. Відповідне рішення прийнято Стрийським міськвиконкомом.

Керівникам підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності також доручено тримати на постійному контролі санітарно-екологічний стан власних та прилеглих територій, санітарно-захисних зон та забезпечити своєчасне вивезення відходів на спеціалізоване звалище, не допускати фактів спалювання відходів, організувати проведення суботників із вивезення сміття, залучивши власних працівників, а Стрийській міській санепідемстанції з метою виявлення фактів спалювання опалого листя, залишків городньої рослинності та сміття - організувати систематичне проведення рейдів по території міста, особливо у вечірній час та вихідні дні.

Вказане рішення Державним підприємством "Стрийський водгосп" було оскаржено до суду, оскільки восени прийнято спалювати опале листя, це є нормальним, а виконком міськради не уповноважений приймати рішення з відповідних питань.

1. *Чи відповідає вимогам чинного законодавства рішення виконкому міської ради? Чи доцільним є удосконалення екологічного законодавства в частині уточнення повноважень у відповідній сфері органів місцевого самоврядування?*

2. *Вирішіть справу.*

Додаткова література:

1. Бочко О., Рій І., Капраль А. Економічне стимулювання раціонального природокористування. *Академічні візії*. 2023. № 20. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8177223>.

2. Буканов Г. М. Порівняльний аналіз світового досвіду державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. № 1. С. 12-18.

3. Буканов Г. М. Адміністративно-організаційний механізм державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики: загальнодержавний і регіональний аспекти. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 4 (27). С. 26 – 31.
4. Вітовська І. В. Управлінська діяльність в галузі охорони довкілля. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. 2023. Вип.15 (27), Т.1. С. 135-139.
5. Гетьман А. П. Правовые проблемы экологической политики Европейского союза и Украины: монография / А. П. Гетьман, В. И. Лозо. Х. : Право, 2014. 280 с.
6. Гетьман А. П. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. *Проблеми законності*. Харків, 2014. Вип. 125. <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8285/1/16.pdf>
7. Євстігнєєв, А. Окремі проблеми адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene*. 2020. Рр. 106-108.
8. Жихарева А. Б. Развитие экологизации государственного управления в Украине: Монография. Київ: АМУ, 2017.
9. Комарницький В. М. Розмежування управлінських повноважень у сфері природокористування та охорони довкілля. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка*. 2019. № 1. С. 201-210.
10. Пугач А. М., Мареніченко В. В. Міжнародний досвід державного управління в галузі охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1(55). С. 162-167. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/3280>
11. Сенишин О. С. Напрями вдосконалення процесу розробки та реалізації держав цільових програм охорони природного довкілля в Україні: світовий досвід розвинутих країн. *Інфраструктура ринку. Електронний фаховий науково-практичний журнал*. Одеса: 2019. Випуск 28. С. 224–232.
12. Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти. Посібник / С.В. Берзіна, І.І. Яреськовська та ін. К: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017.
13. Україна майбутнього: нова політика у сфері охорони довкілля та сталого використання природних ресурсів (аналітичний документ). Львів: Компанія “Манускрипт”, 2016.
14. Шевчук Т. А. Функції державного управління у сфері охорони довкілля. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відповід. за вип. : проф. Семак Б. Б. Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 428-430.*
15. Яремак З. В. Співвідношення кадастрової функції з іншими функціями державного управління охороною довкілля. *Збірник наукових праць викладачів Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, присвячений 20-річчю створення Юридичного інституту*. Івано-Франківськ, 2012. С. 309–319. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/1485.pdf>

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України.
2. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991.

4. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

5. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 р. № 847-р.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2 (2 год.)

ТЕМА. Механізми участі громадськості у плануванні, реалізації та контролі за виконанням екологічної політики в Україні

Участь громадськості є ефективним інструментом врахування екологічних та соціальних інтересів у процесі прийняття управлінських рішень і таким чином покращення якості рішень та підвищення рівня їхнього сприйняття з боку загальної громадськості. Це твердження вже давно отримало міжнародне визнання. Існує низка міжнародних угод, до яких Україна приєдналася, які вимагають, щоб сторони цих угод забезпечували та розвивали участь громадськості в екологічному управлінні. Це і Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (1991) та Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (1998).

При підготовці до семінарського заняття варто з'ясувати нормативні підстави та форми участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень. З метою належної реалізації функцій громадського екологічного управління необхідно дослідити питання належного інформування громадськості та доступності правосуддя з питань захисту довкілля.

Питання для обговорення:

1. Міжнародні стандарти та національне законодавство щодо участі громадськості у прийнятті екологічних рішень.
2. Форми участі громадськості у екологічному управлінні:
  - а) громадське обговорення;
  - б) участь громадськості в оцінці впливу на довкілля;
  - в) інші форми.
3. Доступ громадськості до екологічної інформації.
4. Доступ громадськості до правосуддя з питань захисту довкілля.
5. Роль громадських організацій у формуванні нового ставлення суспільства до природи.

Термінологічне завдання: громадськість, громадська організація, громадське обговорення, громадські слухання, екологічна інформація.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

- I. Запропонуйте власне визначення поняття «громадського екологічного

управління».

II. Визначте співвідношення понять «громадськість», «громадська організація», «громадська екологічна організація».

III. На основі аналізу норм ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» та ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля» дайте порівняльну характеристику форм участі громадськості.

Що, на Вашу думку, необхідно удосконалити у механізмі участі громадськості в оцінці впливу на довкілля?

Практичне завдання:

I. До Комітету Верховної Ради України з питань екології, природокористування та у справах подолання наслідків Чорнобильської катастрофи надійшов запит від кількох громадських екологічних організацій з проханням роз'яснити, чи передбачено екологічним законодавством України та міжнародним законодавством механізм винесення на всенародне обговорення проектів законодавчих актів з питань раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки, а також яка юридична природа участі громадськості у прийнятті екологічно важливих рішень та в екологічній оцінці.

Голова комітету доручив юридичній службі підготувати відповідь на запит.

Запропонуйте можливий варіант відповіді на запит.

Які форми участі громадськості та механізми їх реалізації впливають із зазначеного запиту?

II. Проаналізувати з реєстру судових рішень:

а) постанову Верховного Суду від 18 травня 2023 року у справі № 759/23414/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111078327>.

б) постанову КАС Верховного Суду від 20 червня 2023 року у справі № 826/17429/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111663209>.

Порівняйте позицію суду у цих справах щодо права особи на звернення до суду?

Дайте власну оцінку рішенням суду.

III. Проаналізувати судові рішення у справі № [640/24964/20](#) про захист права мешканців міста на безпечне для життя і здоров'я довкілля (Кам'янська міська рада звернулася із адміністративним позовом до Міндовкілля щодо оскарження Висновку від 29.09.2020 р. № 21/01-201910294740/1, виданого Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів ТОВ «Рокобан» (третя особа) для планованої діяльності «Здійснення діяльності по збиранню, перевезенню, зберіганню, обробленню, утилізації та знешкодженню небезпечних відходів та подальшим виготовленням м'ясо-кісткової муки, тваринних кормів у м. Кам'янське»):

рішення суду I інстанції: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98678700>
рішення суду апеляційної інстанції: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99795254>
рішення суду касаційної інстанції: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105852425>.

Додаткова література:

1. Бек У. П., Гатала В. В. Про роль місцевих громад у механізмах контролю екологічної політики. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2023. № 37. С. 84-88.
2. Доступ до інформації для потреб участі громадськості у процедурі ОВД в умовах воєнного стану : аналітична записка БФ «ЕПЛ» із пропозиціями для центрального уповноваженого органу. 2022. 13 с. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/dostup-do-informatsiyi-dlya-potreb-uchasti-gromadskosti-u-protseduriovd-v-umovah-voynenogo-stanu/>.
3. Доступ до правосуддя в галузі охорони довкілля: практичний посібник /за ред О.В. Кравченко. Львів: Норма, 2015. 144 с. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/acsses2015_www2.pdf
4. Іголкін С. М., Нестеренко Г. П. Участь громадськості у прийнятті державних рішень, захист навколишнього природного середовища та демократія. *Ефективність державного управління*. 2020. № 63.
5. Ільків Н. В. Проблеми реалізації окремих організаційно-правових форм забезпечення екологічної безпеки в умовах воєнного стану та перспективи їх удосконалення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. 2023. №2. С. 40-47.
6. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексеева, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016. 240 с. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/UKR1988_EPL_Europeyskuy_soyuz_Manual.pdf
7. Кобецька Н.Р. Екологічні права громадян України: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 1998. 21 с.
8. Міжнародний судовий форум: «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав» (м. Київ, 7 листопада 2019 року): Збірник матеріалів. Київ, 2019. 192 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Zbirnik_Eko_forum.pdf
9. Мороз Г.В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля. Івано-Франківськ, 2008. 167 с.
10. На шляху до зміцнення участі громадськості у процесі прийняття екологічних рішень: Україна. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Policy_paper_UKR_for_web-1.pdf
11. Основні положення Закону України «Про доступ до публічної інформації» в контексті інформації про стан довкілля: Посібник для громадськості. 46 с. URL: http://epl.org.ua/images/pdf/people/1129_EPL_Buklet_003_Inkl_Cover.pdf
12. Планування відновлення довкілля : аналітична записка МБО «ЕПЛ». 2022. 55 с. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/planuvannya-vidnovlennya-dovkillya/>
13. Процесуальна правоздатність у справах про захист екологічних прав та довкілля: міжнародні стандарти та національна практика / за заг. ред. О. Кравченко. Львів: Видавництво «Компанія “Манускрипт”». 2018. 65 с. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/2485_EPL_Procesyalna_pravozdatnist_NET2.pdf
14. Шигапова Е. І., Черкашина М. Деякі аспекти реалізації Орхуської конвенції в Україні. *Матеріали конференцій Молодіжної наукової ліги*. 2020. С. 85-87.
15. Яремак З. Реалізація права на доступ до правосуддя з питань захисту екологічних прав. *Права людини і довкілля в новій Україні*: на честь професора С. М. Кравченко: збірник статей та тез міжнародного дисциплінарного симпозіуму, 20-21 вересня 2014 р. Львів, 2015 р. С. 168 – 176.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України.
2. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: прийнята в рамках Ради Європи 25.06.1998 (м. Орхус, Данія).
3. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 р.
4. Директиви 2003/4/ЄС Європейського парламенту та Ради від 28 січня 2003 р. про доступ громадськості до екологічної інформації та про скасування Директиви Ради 90/313/ЄЕС.
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991.
6. Про інформацію: Закон України від 2.10.1992.
7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011.
8. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017.
9. Про забезпечення доступу до публічної інформації: наказ Мінприроди України від 11.11.2011.
10. Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: наказ Мінприроди України від 18.12.2003.
11. Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.2011.
12. Про затвердження Положення про щоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища: наказ Мінприроди України від 1.11.2005.
13. Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017.
14. Про затвердження Порядку складання, подання та опрацювання запитів на інформацію, розпорядником якої є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, та форм для подання таких запитів: наказ Мінприроди України від 2.12.2021, зареєстрований в Мінюсті України 1.02.2022.
15. Про затвердження Порядку складання, подання та опрацювання запитів на інформацію, розпорядником якої є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, та форм для подання таких запитів: наказ Мінприроди України від 2.12.2021.
16. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля: наказ Мінекоресурсів України від 27.02.2002, зареєстрований в Мінюсті України 20.03.2002.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3 (2 год.)

ТЕМА. Економічний механізм управління охороною довкілля та природокористуванням в Україні

Економічний механізм забезпечення охорони довкілля – це система економіко-правових засобів впливу, які забезпечують формування системи фінансування природоохоронних заходів через стягнення екологічного податку, природноресурсових зборів, інших поступлень, стимулювання природоохоронної діяльності суб'єктів шляхом встановленням фінансових та інших матеріальних пільг та гарантій. Ідеальна модель економічного механізму полягає в тому, щоб закріпити в правових нормах такі умови взаємодії платежів, зборів, податків, при яких

підприємцю значно вигідніше виконувати всі вимоги законодавства про охорону довкілля, ніж порушувати їх.

Правової регламентації в Україні цей інститут вперше набув у 1991 р. з прийняттям Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», який вміщує самостійний розділ X «Економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища». Значення економічного механізму вирішення проблем охорони довкілля має два основних аспекти. Функціонування економічного механізму, по-перше, є джерелом фінансування заходів по охороні довкілля, акумулювання грошових засобів; по-друге, здійснює реальний вплив на природокористувачів і інших господарюючих суб'єктів – юридичних і фізичних осіб, стимулюючи їх до виконання екологічних вимог, які містяться в законодавстві.

При підготовці до даної теми студентам необхідно дослідити міжгалузевий характер економіко-правового механізму екологічного управління, дослідити його основні елементи, види, форми; ознайомитися із нормативними джерелами податкового, бюджетного права та визначити їх співвідношення із нормами екологічного законодавства; вивчити прикладну сторону економічного стимулювання природоохоронної діяльності.

Питання для обговорення:

1. Поняття та принципи економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля.
2. Основні напрями та складові елементи економічного механізму природокористування та охорони навколишнього природного середовища.
3. Джерела фінансування екологічних заходів. Фонди охорони навколишнього природного середовища.
4. Платність використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища: види та форми справляння.
5. Види економічного стимулювання природоохоронної діяльності. Екологічне страхування.

Термінологічне завдання: економіко-правовий механізм природокористування та охорони довкілля, фонд охорони навколишнього природного середовища, екологічне страхування, екологічний податок, рентна плата.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

I. Запропонуйте власне визначення поняття «економіко-правовий механізм природокористування та охорони довкілля».

II. Дайте порівняльну характеристику плати за використання природних ресурсів та плати за забруднення навколишнього природного середовища.

III. Перелічіть джерела фінансування екологічних заходів із вказанням статті нормативно-правового акту, де про них зазначено.

Практичне завдання:

I. У жовтні 2019 року Державне підприємство "Борзнянське лісове господарство" (далі – позивач) звернулося до адміністративного суду з позовом до Головного управління Державної фіскальної служби у Чернігівській області (далі – відповідач), в якому просило визнати протиправними та скасувати податкові повідомлення-рішення 30.09.2019 № 0003411400, №0003421400.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що розрахунок рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, здійснюється виходячи із фактично заготовленого об'єму деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, визначеного в кубічних метрах, який оформлений відповідно до бухгалтерських документів, зокрема, актів виконаних робіт по договорах на розробку лісових деревних ресурсів.

Натомість відповідач обґрунтував правомірність збільшення оскаржуваними податковими повідомленнями-рішеннями суми грошового зобов'язання з рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини заготовленої в порядку рубок та штрафними (фінансовими) санкціями, оскільки податкові зобов'язання з рентної плати за податковий (звітний) період сплачуються платниками виходячи з її розміру, зазначеному у спеціальному дозволі, незалежно від факту заготівлі деревини.

Який порядок обчислення та сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів? Хто є платниками рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів? Що є об'єктом оподаткування?

Вирішіть справу по суті.

II. Прокурор звернувся до господарського суду в інтересах держави в особі облдержадміністрації у справі про відшкодування шкоди, завданої навколишньому природному середовищу шляхом незаконної вирубки дерев у межах об'єкта природно-заповідного фонду. Вказане правопорушення було зафіксоване актом перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства, після чого проведено розрахунок шкоди, спричиненої внаслідок такого правопорушення, і встановлено її розмір – 78 456 грн 00 коп. Суд виніс рішення стягнути з відповідача на користь держави на розрахунковий рахунок облдержадміністрації через установу банку Головного управління державної казначейської служби України шкоду в повному обсязі, тобто 78 456 грн 00 коп.

Не погодившись із рішенням суду, сільська рада через деякий час подала позов до апеляційного суду, в якому просила визнати її третьою особою у справі й стягнути на користь відповідного місцевого бюджету 60% коштів із відшкодування шкоди, мотивуючи свої вимоги тим, що правопорушення скоєне в межах території даної сільської ради.

Вирішіть справу.

Охарактеризуйте відшкодування збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, як складову економіко-правового механізму забезпечення раціонального природокористування.

Який порядок розподілу коштів, що стягуються за відшкодування збитків внаслідок порушення екологічного законодавства?

III. Ознайомтеся з постановою КГС у складі Верховного Суду від 09 жовтня 2018 року у справі № 908/4007/15 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77044150> та постановою КГС у складі Верховного Суду від 15 серпня 2018 року у справі № 910/15853/17 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75895971>

На основі даних рішень визначте підстави для стягнення шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства в галузі охорони атмосферного повітря.

Які факти входять до предмета доказування у цій категорії справ?

Додаткова література:

1. Бредихіна В. Розвиток економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля в рамках формування еколого-правової доктрини. *Економічна теорія та право*. 2021. № 3 (46). С. 108-131.

2. Гетьман А. П. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. *Проблеми законності*. Харків, 2014. Вип. 125.

3. Гурська Г. А. Правові засади організації та здійснення екологічного аудиту в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2010.

4. Зуєв В.А. Організаційно-правові аспекти природокористування та охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.06. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 20 с.

5. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016.

6. Коваленко Л.П. Адміністративно-правові заходи охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.07. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003.

7. Костицький В.В. Економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища : теорія та практика. : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра. юрид. наук. 12.00.06. К.: НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2004. 52 с.

8. Костицький В. В. Десять тез про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення (Третя «опора» міжнародно-правового екологічного імперативу). URL: <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/vidp.pdf>

9. Ліщук Н. В. Економіко-правовий механізм як головний чинник забезпечення державного регулювання природокористування в Україні. Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті : матеріали Міжнар. науко-практ. конф. (м. Рівне, 25–26 листоп. 2021 р.) Рівне : Видавн. дім "Гельветика", 2021. Ч. III. С. 168-171.

10. Олещенко І. Проблеми правового регулювання екологічного страхування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/10/17.pdf>

11. Романчук А. Л., Рилєєв С. В. Питання екологічної спрямованості інвестиційної діяльності в Україні. *Інвестиції, інновації в економіці*. 2015. Вип. 2 (58). URL: <http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2015/v2/8.pdf>

12. Шоха Т. П. Правові аспекти екологічного страхування в Україні: монографія. К. : Алерта, 2019. 236 с.

Нормативно-правові акти:

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
2. Податковий кодекс України від 2.12.2010. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Кодекс про адміністративні правопорушення України <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>
4. Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>
5. Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища: постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.1998 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 7.04.2006. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-98-%D0%BF>.
6. Цивільний кодекс України. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF>
8. Про затвердження Порядку планування та фінансування природоохоронних заходів з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища: наказ Міністерства екології та природних ресурсів від 21.05.2002 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0994-15>
9. Про затвердження Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів: постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF>
10. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1219-2002-%D0%BF>
11. Про внесення змін до пункту 2 Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: постанова КМУ від 29.04.2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2022-%D0%BF#Text>
12. Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд: постанова КМУ від 10.05.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-2022-%D0%BF#Text>
13. Про затвердження Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди: наказ Міндовкілля від 13.04.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text>
14. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану: наказ Міндовкілля від 4.04.2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>
15. Про затвердження Методики визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами: наказ Мінприроди України від 29.08.2011, зареєстрований в Мінюсті України 19.09.2011 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1097-11>
16. Методика визначення шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу через самовільне користування надрами внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ від 15.09.2022 № 366 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1337-22#Text>
17. Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод

України, в Азовському та Чорному морях: наказ від 19.08.2022 № 309 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1253-22#Text>

18. Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ від 13.10.2022 № 424 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-22#Text>

19. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ від 05.10.2022 № 414 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text>

20. Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами: наказ від 21.07.2022 № 252 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4 (2 год.)

ТЕМА. Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні

Контроль в галузі природокористування – це діяльність відповідних суб'єктів, спрямована на забезпечення дотримання правових вимог щодо раціонального використання природних ресурсів та їх охорони всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, громадянами. Ст. 34 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено завдання контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища – забезпечення додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами. При цьому державному контролю підлягають використання і охорона земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, стан навколишнього природного середовища, а також дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

Залежно від суб'єкта здійснення контролю та сфери дії контрольних повноважень виділяють такі його види: державний, самоврядний, громадський, виробничий.

Під методами (способами, формами) контролю доцільно розуміти законодавчо визначену процедуру здійснення контрольно-наглядових повноважень відповідними суб'єктами. До них відносять: перевірки, інспектування, обстеження, спостереження, ревізії, інвентаризації, накладення заборон і обмежень, застосування заходів юридичної відповідальності і т. д.

Питання для обговорення:

1. Екологічний контроль як міжгалузева функція управління в галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

2. Співвідношення екологічного контролю та нагляду. Співвідношення екологічного контролю з іншими функціями управління в галузі екології.

3. Функції та завдання екологічного контролю за законодавством України.
4. Суб'єкти та об'єкти екологічного контролю. Зміст екологічного контролю.
5. Способи (методи) здійснення екологічного контролю.
6. Державний загальний та спеціальний екологічний контроль. Громадський екологічний контроль. Виробничий екологічний контроль. Самоврядний екологічний контроль.

Термінологічне завдання: контроль, нагляд, екологічний контроль, державний загальний екологічний контроль, державний спеціальний екологічний контроль, виробничий контроль громадський екологічний контроль, самоврядний екологічний контроль, державний інспектор, громадський інспектор.

Контрольні запитання:

1. Правове регулювання здійснення державного контролю в галузі природокористування.
2. Визначте систему органів спеціального державного контролю в галузі природокористування.
3. Дайте характеристику основних форм (способів, методів) державного контролю.
4. Назвіть підстави позапланових заходів державного нагляду (контролю).
5. Розмежуйте компетенцію Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру України та Держекоінспекції України в галузі державного контролю за використанням і охороною земель.
6. Розмежуйте функції геологічного контролю і гірничого нагляду.
7. Визначте повноваження посадових осіб Державної лісової охорони при здійсненні контролю за раціональним використанням лісів.
8. Охарактеризуйте порядок проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державним агентством лісових ресурсів.
9. Визначте критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності в галузі використання природних ресурсів.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

I. Дайте порівняльну характеристику повноважень громадських інспекторів та державних.

II. Дайте порівняльну характеристику державного загального та державного спеціального контролю.

Практичне завдання:

I. 6 вересня 2022 року до Львівського окружного адміністративного суду надійшов адміністративний позов Державної екологічної інспекції у Львівській області до фізичної особи-підприємця ОСОБА_1 про застосування заходів

реагування шляхом тимчасового зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг, пов'язані з поводженням з відходами. В обґрунтування позовних вимог позивачем зазначено, що Державною екологічною інспекцією проведено планову перевірку дотримання вимог природоохоронного законодавства фізичної особи-підприємця ОСОБА_1, за результатами якої були виявлені порушення природоохоронного законодавства.

Відповідач надав заперечення в яких зазначив, що під час проведення перевірки були встановлені факти порушення вимог природоохоронного законодавства, тому інспекцією було видано припис з терміном усунення визначених в приписі порушень до 27.09.2022 року. Так як термін усунення порушень не сплинув на дату розгляду справи підстав для задоволення позовних вимог та тимчасового зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг, пов'язаної з поводженням з відходами, немає.

1. *Визначте порядок проведення планової перевірки.*
2. *Вирішіть спір по суті, підготувавши рішення суду.*

II. Ознайомтеся з постановою КАС у складі Верховного Суду від 31 травня 2022 року у справі № 818/2169/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104579970> на предмет правомірності дій Державної екологічної інспекції.

Додаткова література:

1. Антонюк У. В. Державний екологічний нагляд (контроль) в Україні в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 651-654.
2. Берзін С. В. Громадський екологічний контроль : посіб. для громадських інспекторів з охорони довкілля / С. В. Берзіна, В. Є. Борейко, Г. С. Бузан ; за заг. ред. І. О. Яковлева. К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017.
3. Боковикова, Ю. В. Інституціональне забезпечення розвитку публічної влади на прикладі функції державного контролю у сфері природокористування. *Державне будівництво*. 2021. № 1 (30).
4. Головкін О. В. Екологічний контроль та нагляд в Україні. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2014.
5. Комарницький, В. М. Удосконалення контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища: правові та організаційні питання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 2 (86). С. 217-224.
6. Кучер Л. Ю., Кучер А. В., Миц І. О. Державний екологічний контроль у системі екологічної безпеки. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2020. № 4. Т1. С.212-232.
7. Правові форми екологічного контролю: Навчальний посібник / Краснова М.В., Позняк Є.В., Коваленко Т.П. та ін. (за ред.. Красної М.В.). К.: Алерта, 2012.
8. Сівак О. В. Сучасний стан правового регулювання нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 252-258.
9. Лоева І. Д., Тимошук М. О., Грудєв П. Х. Екологічний контроль. Конспект лекцій.

Одеса. 2018.

Нормативно-правові акти:

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
2. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією: Постанова Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-%D0%BF#Text>
3. Про затвердження Уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів: Наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 26.11.2019 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1293-19#Text>
4. Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 31.03.2003 № 56/м. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-03#Text>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984 р. зі змінами на рік вивчення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
6. Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05.07.2004 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-04#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5 (2 год.)

ТЕМА. Управління в галузі охорони та використання земельних ресурсів

Проблема управління земельними ресурсами завжди була актуальною, оскільки земля є основою будь-якого виробництва, особливо це стосується сільського і лісового господарства. Особливо актуальною проблема державного управління земельним фондом постає в умовах ринкової економіки, коли законодавчо закріплюються різні форми власності на землю і господарювання на ній. Збільшення чисельності суб'єктів господарювання на землі потягло за собою розширення кола учасників земельних відносин, а відтак загострилися екологічні проблеми довкілля.

Беручи до уваги сучасну нормативно-правову базу констатуємо про розгалужену систему органів управління земельними ресурсами України: 1) органи загальної компетенції; 2) органи міжгалузевої компетенції; 3) органи галузевої компетенції; 4) спеціально уповноважений орган із питань земельних ресурсів. При підготовці до семінарського заняття варто проаналізувати повноваження державних органів у сфері управління земельними ресурсами України.

Державне управління є способом організації діяльності державних органів з метою забезпечити виконання правових норм і впорядкування суспільних відносин у тій чи іншій сфері. Управління у галузі використання та охорони земель є різновидом, складовою управління природокористуванням та охороною довкілля. Метою управління земельними ресурсами є вирішення проблем раціонального використання та охорони земель шляхом організованої, цілеспрямованої діяльності суб'єкта управління. Головною ознакою, за якою цей різновид виділяють як самостійний, є земля - основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави.

Перехід до ринкової економіки зумовив корінні зміни у формах і методах державного управління у сфері використання та охорони земельних ресурсів, а також його змісту. Набули широкого застосування економічні методи впливу на суб'єктів земельного законодавства, пов'язані з наданням податкових і кредитних пільг, виділенням коштів з державного або місцевого бюджету, звільненням від плати за земельні ділянки, компенсацією з бюджетних коштів зниження доходу власників землі і землекористувачів внаслідок тимчасової консервації деградованих і малопродуктивних земель тощо.

Разом з тим за умов ринкової економіки та роздержавлення права власності на землю важливим є поєднання економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель з методами адміністративного впливу на суб'єктів земельних правовідносин. За цих умов важливого значення набувають відповідні функції управління у галузі використання та охорони земель.

Питання для обговорення:

1. Органи управління в галузі охорони та використання земельних ресурсів загальної та спеціальної компетенції, їх повноваження.
2. Адміністративно-територіальна функція управління в галузі використання і охорони земель.
3. Державний земельний кадастр. Державний облік і моніторинг земель (поняття, мета, види).
4. Поняття про землеустрій, його основні положення, суб'єкт, об'єкт, принципи.
5. Економічний механізм регулювання землекористування.

Термінологічне завдання: земля, земельна ділянка, державний земельний кадастр, державний облік, моніторинг земель, землеустрій, екологічна стандартизація, нормування.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

I. Визначте процедуру зміни цільового призначення в залежності від форми власності на ділянку.

II. Визначте основні напрями економічного регулювання землекористування та охарактеризуйте їх.

Практичне завдання:

I. Проаналізувати з реєстру судових рішень:

а) постанову КГС Верховного суду від 23.05.2023 р. (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111338273>);

б) постанову КЦС Верховного суду від 01.03.2023 р. (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109303061>)

на предмет правильності застосування законодавства щодо використання земельної ділянки за цільовим призначенням.

II. Під час проведення перевірки територіальними підрозділами Держекоінспекції встановлено факт скидання стічних вод у ґрунт ТОВ «Закарпатська сироварня», внаслідок чого відбувається його забруднення. Враховуючи виявлені порушення, органами Держекоінспекції вирішено звернутися до суду щодо застосування заходів реагування, шляхом припинення діяльності ТОВ «Закарпатська сироварня», оскільки це підприємство не має укладеного договору із спеціалізованою організацією про передачу рідких відходів для їх подальшої утилізації.

Визначте коло суспільних відносин, що склалися.

Вирішіть справу та обґрунтуйте свою відповідь з посиланням на чинне законодавство.

Чи є правомірними дії органів державного контролю?

III. Громадянин М. влітку поливав свій город водою, яку видобував з криниці за допомогою електропомпи на земельній ділянці, що належить йому на праві приватної власності. Під час контролю державний екологічний інспектор застав гр. М за цим заняттям. За самовільне користування надрами державний екологічний інспектор склав протокол про порушення ст. 47 Кодексу України про адміністративні правопорушення і виніс постанову про притягнення гр. М. до адміністративної відповідальності за порушення права державної власності на надра. Гр-н М. оскаржив постанову державного екологічного інспектора до суду. У суді він відстоював позицію, що оскільки земельна ділянка належить йому на праві приватної власності, то в силу ст. 90 Земельного кодексу України, він має право використовувати у встановленому порядку для власних потреб наявні на земельній ділянці загальнопоширені корисні копалини, торф, лісові насадження, водні об'єкти, а також інші корисні властивості землі.

Яке рішення має прийняти суд?

Який вид права природокористування здійснював гр-н М. відповідно до умов задачі?

Чи правомірна постанова про притягнення до адміністративної відповідальності?

Додаткова література:

1. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: колективна монографія / за ред. д.ю.н., проф. А. П. Гетьмана та д.ю.н., проф. Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022.
2. Баїк О.І. Про систему органів управління земельними ресурсами України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 350 – 354.
3. Земельні спори: правові висновки Верховного Суду / упорядник Ю. Я. Чумак. Київ: Алерта, 2021.
4. Ігнатенко В. Проблеми організаційно-правового забезпечення управління у сфері використання та охорони земель. *Право та інновації*. 2017. № 1 (17). С. 91 – 96.
5. Коваленко Т. О. Реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні: проблеми законодавчого забезпечення: монографія. Київ: Правова єдність, 2017.
6. Кулинич П.Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми : монографія. Київ: Норма права, 2021.
7. Малоокий В. А. Нормативно-правове забезпечення управління земельними ресурсами територіальних громад. *Серія: Державне управління*. 2019 р. № 4 (68). С. 255 – 259.
8. Медвецька Т. В. Ефективність реалізації механізмів державного управління земельними ресурсами в Україні на сучасному етапі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2018. Т. 29(68), № 5. С. 150-154. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29\(68\)_5_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29(68)_5_28).
9. Правові позиції Великої Палати Верховного Суду у спорах, що виникають із земельних правовідносин: посібник / Л. А. Швецова та ін. Харків, 2021.
10. Управління земельними ресурсами: [навчальний посібник] / Г.І. Шарий, В.В. Тимошевський, Р.А. Міщенко, І.А. Юрко. Полтава: ПолтНТУ, 2019.
11. Федчишин Д. В. Реалізація та захист земельних прав в Україні: проблеми теорії та практики: моногр. Херсон: Гельветика, 2020.

Нормативно-правові акти:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.
4. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV (із змін. та допов.). Офіційний вісник України. 2003. № 29. Ст. 1431.
5. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV (із змін. та допов.). Офіційний вісник України. 2003. № 29. Ст. 1432.
6. Про меліорацію земель: Закон України від 14.01.2000 р. № 1389-XIV (із змін. та допов.). Офіційний вісник України. 2000. № 6. Ст. 2000.
7. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. (із змін. та допов.). Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
8. Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>.
9. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF>.

10. Про затвердження Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження: постанова Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/564-2014-%D0%BF>.

11. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI (із змін та допов.). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 34. Ст. 343.

12. Про будівельні норми: Закон України від 05.11.2009 р. № 1704-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6 (2 год.)

ТЕМА. Управління в галузі вивчення, охорони та використання надр

Зважаючи на важливість і прибутковість гірничодобувної галузі, як найбільшого користувача надр, основним завданням гірничого законодавства сьогодні є встановлення чіткого, контрольованого порядку використання надр, вимог щодо їх охорони і забезпечення безпеки довкілля, дієвих санкцій за порушення визначених вимог. Відповідно вказані норми і повинні бути предметом вивчення при підготовці теми.

Студенти повинні уявити і чітко розмежувати поняття "надр" і "корисних копалин", знати відмінності в правовому режимі різних видів корисних копалин. Необхідним є аналіз нормативних положень, які встановлюють природоохоронні вимоги до процесу експлуатації надр. При цьому слід виділяти загальні положення, які визначають і забезпечують особливий правовий режим використання надр, і цим самим виконують охоронну функцію та конкретні вимоги по охороні надр, які пред'являються до їх користувачів.

Оскільки в останні роки в системі управління охороною і використанням надр відбулися значні зміни, необхідно знати діючу систему органів управління в цій галузі, розподіл їх повноважень, в тому числі в сфері контролю і нагляду.

Питання для обговорення:

1. Особливості управління в галузі використання та охорони надр.
2. Планування використання і охорони надр.
3. Державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин.
4. Державний облік та кадастр родовищ, запасів і проявів корисних копалин та державний баланс запасів корисних копалин.
5. Правове регулювання розподілу та перерозподілу надр і корисних копалин.
6. Правові форми контролю за додержанням законодавства в галузі з охорони і використання надр. Геологічний контроль та гірничий нагляд.

Термінологічне завдання: надра, державний облік родовищ, запасів і проявів корисних копалин, державний кадастр родовищ, запасів і проявів корисних копалин, державний баланс запасів корисних копалин, геологічний контроль, гірничий нагляд.

Методологічне завдання:

1. Визначте, які види діяльності, пов'язані із користуванням надрами підлягають оцінці впливу на довкілля? Охарактеризуйте процедуру оцінки впливу.
2. Визначте порядок отримання дозволу на спеціальне використання надр з метою виконання угоди про розподіл продукції.

Практичне завдання:

I. До адміністративного суду звернулось Приватне акціонерне товариство "Край" з позовом до Державної служби геології та надр України про визнання протиправними та скасування наказів № 139 від 12.12.2019 та № 145 від 30.12.2019.

В обґрунтування позовних вимог вказує, що позивач є власником Спеціальних дозволів на користування надрами з метою видобування, а також супутнього геологічного вивчення глибокозалягаючих горизонтів родовища. 12.12.2019 спірним наказом № 139 відповідачем було зупинено дію спеціальних дозволів на 30 календарних днів для усунення порушень, у зв'язку з порушенням п. 25 Положення про порядок проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин, що затверджений [Постановою Кабінету Міністрів України 22.12.1994 за № 865](#), в подальшому наказом № 145 від 30.12.2019 внесено доповнення до попереднього.

Позивач не погоджується з наказами щодо зупинення дії Спеціальних дозволів, що належать йому, у зв'язку з чим звернувся до суду.

Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами. Прийміть рішення по суті.

II. Державна служба геології та надр України прийняла рішення про анулювання спеціального дозволу на користування надрами Товариства з обмеженою відповідальністю "Кар'єр". Підставою цього було те, що Товариство порушило умови користування спеціальним дозволом на користування надрами в частині неподання щорічного звіту про рух запасів корисних копалин, що зумовило зупинення дії такого дозволу, та в подальшому за наслідками проведеної перевірки господарюючого суб'єкта було виявлено ряд порушень законодавства про користування надрами та винесено припис щодо усунення виявлених порушень. Невиконання Товариством умов припису стало підставою для анулювання спеціального дозволу користування надрами.

Товариство не погоджується із вказаними діями та звернулося до суду із позовом про визнання протиправним та скасування рішення про анулювання спеціального дозволу користування надрами.

Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами. Чи підлягають задоволенню позовні вимоги позивача?

Визначте процедуру анулювання дозволу. В яких випадках припинення права користування надрами здійснюється у судовому порядку?

III. Проаналізуйте з реєстру судових рішень:

а) постанову КАС Верховного суду від 01.08.2023 р. справа № 1840/2853/18 (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112558499>);

б) постанову КАС Верховного суду від 04.10.2023 р. справа № 120/3060/20-а (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113935063>)

на предмет правильності застосування норм матеріального та процесуального права.

Додаткова література:

1. Єрмаков Ю. О. Державний контроль сфери використання та охорони надр як засіб протидії кримінальним правопорушенням. *Юридична наука*. 2020. № 4 (106). С. 14–22. URL: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-106-4-1.02>

2. Кірін Р., Євстігнєєв А., Виприцький А. Сучасна система законодавства з регулювання дозвільних відносин в сфері користування надрами: стан та проблеми. *Law. State. Technology*. 2022. № 2. С. 8-19.

3. Кірін Р. С. Кодифікація законодавства про надра: досвід та проблеми: монографія. Дніпро: НГУ, 2015.

4. Кірін Р.С. Правове регулювання видобування корисних копалин: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 2007.

5. Кобецька Н. Р. Дозвільна система у сфері користування надрами. *Право і суспільство*. 2014. № 3. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2014/3_2014.pdf

6. Кобецька Н. Р. Договірне регулювання надрокористування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 3. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2015/30.pdf.

7. Коморний О. І. Договір про розподіл продукції: цивільно-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Київ, 2006.

8. Лушпієнко, Ю. О. Органи державної влади як суб'єкти правовідносин у сфері надрокористування. *Право і суспільство*. 2019. 2 ч. 2. С. 115-120.

9. Мачуська І. Б. Адміністративно-правові засади контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні: дис. на здоб наук. ступ. д.ю.н. Київ, 2021.

10. Науково-практичний коментар Кодексу України про надра / Г. І. Балюк, А. П. Гетьман, Н. Р. Малишева [та ін.]; за ред. Г. І. Балюк. Київ: Юрінком Інтер, 2012.

11. Непша О. М. Правова охорона надр в Україні. *Екологічна безпека держави: тези доповідей Всеукраїнського круглого столу*, м. Київ, 16 вересня 2021 року / редкол. О.С. Волошкіна та ін. К.: ІГТА, 2021.

12. Олійник О. М. Правове регулювання охорони надр за законодавством України (окремі аспекти): монографія. Хмельницький: Поліграфіст, 2011.

Нормативно-правові акти:

1. Кодекс України про надра від 27.07.1994. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>

2. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1581#n1581>

3. Кодекс про адміністративні правопорушення України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>

4. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1039-14>

5. Про затвердження Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>.

6. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF>

7. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF>

8. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF>

9. Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів: постанова від 27.01.1995. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/59-95-%D0%BF>

10. Про затвердження Положення про порядок здійснення державного гірничого нагляду: постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.1995. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/134-95-%D0%BF>

11. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF>

12. Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2020-%D0%BF#n239>

13. Про затвердження Методики визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами: наказ Мінприроди України від 29.08.2011, зареєстрований в Мінюсті України 19.09.2011. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1097-11>

14. Про затвердження форм спеціального дозволу на користування надрами, граничних економічно обґрунтованих строків виконання робіт на ділянці надр (з урахуванням геологічних особливостей), основних видів робіт та форм заяв у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр: постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 р. № 353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-2023-%D0%BF#Text>

15. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/659-2023-%D0%BF#Text>

16. Методика визначення шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу через самовільне користування надрами внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ Міндовкілля від 15.09.2022 № 366. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1337-22#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7-8 (4 год.)

ТЕМА. Управління в галузі охорони та використання водних ресурсів

Води є одним з об'єктів екологічного права, життєво важливим компонентом навколишнього природного середовища, виконують різноманітні функції в природному

середовищі та у виробничо-господарській діяльності. Об'єктивна потреба здійснення водокористування на пряму пов'язана з необхідністю збереження нормального якісного стану водних об'єктів, захисту їх від забруднення, засмічення, виснаження.

У процесі підготовки до заняття студенти повинні детально вивчити і проаналізувати Водний кодекс України, який є основним джерелом водного права. Слід уявити розуміння "вод" (як об'єктів екологічного права), інших понять, що застосовуються у Водному кодексі України, відмінності у правовому режимі різних видів водних об'єктів, порядок видачі дозволів на спеціальне користування водними об'єктами.

На підставі вивчених в темі "Теоретико-правова характеристика управління в галузі охорони довкілля та природокористування" загальних функцій екологічного управління, слід проаналізувати функції спеціальних органів управління в галузі використання і охорони вод.

Також необхідним є визначення системи заходів, спрямованих на охорону і раціональне використання вод, зокрема, особливості і взаємодію екологічних нормативів в галузі охорони і раціонального використання вод.

Питання для обговорення:

1. Природоохоронне управління водними ресурсами: поняття, мета, основні проблеми.
2. Органи управління в галузі охорони та використання водних ресурсів відповідно до чинного законодавства України, їх компетенція.
3. Державне екологічне управління шляхом розробки і впровадження програм охорони навколишнього природного середовища.
4. Екологічна стандартизація та нормування.
5. Державний облік, кадастр і моніторинг води.
6. Контрольна функція у галузі використання, охорони та відтворення водних ресурсів.
7. Міжнародний досвід управління за басейновим принципом. Адаптація українського законодавства в галузі охорони вод до європейського законодавства. Водний кодекс України в порівнянні з Водною рамковою директивою ЄС (Директива 2000/60/ЕС).

Термінологічне завдання: води, водний об'єкт, водні ресурси, зворотні води, басейновий принцип управління, моніторинг вод, водний кадастр, державний облік вод.

Практичне завдання:

I. Громадська організація «Громадська думка», звернулася в суд з позовом до Калуської міськради і просить: визнати протиправною бездіяльність Калуської міськради щодо контролю за якістю питної води, використанням та охороною джерел і систем питного водопостачання, забезпечення інформування населення про якість питної води та стан питного водопостачання в м. Калуш; зобов'язати Калуську міську раду інформувати населення про якість питної води та стан питного водопостачання.

Визначте процесуальний аспект позову. В порядку якого виду судочинства буде розглядатися справа? Чи позивач є належним?

Дайте вичерпний перелік нормативно-правових актів, що регламентують дану сферу правовідносин. Якими повноваженнями наділені органи місцевого самоврядування у сфері контролю за якістю питної води, використанням та охороною джерел і систем питного водопостачання?

Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами. Які способи захисту порушеного права можуть бути застосовані судом?

II. Товариство з обмеженою відповідальністю звернулось до суду з позовом до Львівської державної податкової інспекції Головного управління Міндоходів в Львівській області про визнання неправомірними дій відповідача у частині нарахування суми основного платежу та штрафних санкцій за спеціальне використання води ТОВ та скасування податкового повідомлення-рішення від 27 грудня 2019 року.

В обґрунтування позовних вимог позивач посилається на неправомірність нарахування грошового зобов'язання за спеціальне використання води, оскільки ТОВ є виробником сільгосппродукції та, відповідно вторинним водокористувачем, а тому в силу положень статті 323 Податкового кодексу України, не є платником збору за спеціальне використання води, оскільки не використовує воду для потреб гідроенергетики, водного транспорту та рибництва.

Відповідач заперечував проти позову обґрунтовуючи тим, що позивач є вторинним водокористувачем, який здійснював використання води з ціллю поливу полів, а отже, у позивача наявний обов'язок сплати збору за спеціальне використання води отриманої від інших водокористувачів.

Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами. Вирішіть спір по суті.

III. Під час проведення перевірки територіальними підрозділами Держекоінспекції встановлено факт скидання стічних вод у ґрунт ТОВ «Закарпатська сироварня», внаслідок чого відбувається його забруднення. Враховуючи виявлені порушення, органами Держекоінспекції вирішено звернутися до суду щодо застосування заходів реагування, шляхом припинення діяльності ТОВ «Закарпатська сироварня», оскільки це підприємство не має укладеного договору із спеціалізованою організацією про передачу рідких відходів для їх подальшої утилізації.

Визначте коло суспільних відносин, що склалися.

Вирішіть справу та обґрунтуйте свою відповідь з посиланням на чинне законодавство.

Чи є правомірними дії органів державного контролю?

IV. Проаналізуйте з реєстру судових рішень:

а) постанову КАС Верховного суду від 03.05.2023 р. справа № 826/1825/18 (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110640768>);

б) постанову КАС Верховного суду від 24.10.2022 р. справа № 826/9747/17 (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106915411>)

на предмет правильності застосування норм матеріального та процесуального права.

Додаткова література:

1. Безсонний В. Л. Басейновий підхід як основний інструмент державного управління водними ресурсами. *Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 травня 2019 р. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. С. 171–174.

2. Вострікова Н.В. Удосконалення організаційного механізму державного управління водними ресурсами в Україні. Рівне. 2016. URL: http://nuczu.edu.ua/img/articles/1599/dis_Vostrikova.pdf

3. Джуган В.О. Правове регулювання використання і охорони вод в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2009.

4. Екологічні основи управління водними ресурсами : навч. посіб. / А.І. Томільцева, А.В. Яцик, В.Б. Мокін та ін. К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017.

5. Євдокимов В.О. Жук В.М. Державне регулювання розвитку водогосподарського комплексу шляхом впровадження інтегрованого підходу управління водними ресурсами за басейновим принципом. Харків. 2015. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/apdy_2015_1_20.pdf

6. Кобецька Н. Р. Види, підстави і порядок набуття права водокористування за законодавством України і Польщі. *Biuletyn polsko-ukraiński «Polityka i prawo współczesnej Europy»*. 1/2016. URL: <http://www.polukr.net/blog/2016/05/vidi-pidstavi-i-poriadok-nabutja-prava-vodokoristuvanja-za-zakonodavstvom-ukraini-i-polszczi/>.

7. Легеза Є. О., Собакарь, А. О. Особливості адміністративно-правового регулювання в сфері охорони водних ресурсів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 8. С.

8. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н.О.Багай, Н.Р.Кобецька, І.В.Мироненко [та ін.]; за заг. ред. Н.Р.Кобецької. Київ Юрінком Інтер, 2010.

9. Riabets K. A. Організаційно-правові передумови виникнення проблем у державному управлінні в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної ради України*. 2022. № 1. С. 151-156.

10. Пересоляк В., Радомський С., Ступень М., Ступень Р. Зарубіжний досвід басейнового управління водними ресурсами. *Аграрна економіка*. 2020. Т. 13, № 1-2. С. 73-79.

11. Царик Л. П., Царик П. Л., Кузик І. Р., Царик В. Л. Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок : монографія. Вид. 2-ге доп. і перероб. Тернопіль : Тайп, 2021. 162 с.

12. Яремак З. В. Державне управління водними ресурсами України та Польщі: порівняльний аналіз. *Biuletyn polsko-ukraiński «Polityka i prawo współczesnej Europy»*. 2016. Вип. 1. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/derzavne-upravlinja-vodnymi-resursami-ukraini-ta-polszczi/>.

Нормативно-правові акти:

1. Водний Кодекс України від 06.06.1995. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.

2. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1581#n1581>.
3. Кодекс про адміністративні правопорушення України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>.
4. Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-%D0%BF>.
5. Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних: постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1996. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF>.
6. Про затвердження Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування: постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-%D0%BF>.
7. Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них: постанова Кабінету Міністрів України від 8.05.1996. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/486-96-%D0%BF>.
8. Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів: постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1998. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2024-98-%D0%BF>.
9. Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів: наказ Мінприроди України від 20.07.2009. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09>.
10. Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 21.07.2022 № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text>.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9 (2 год.)

ТЕМА. Управління в галузі охорони та використання лісів

Поряд із землею, надрами, водами, атмосферним повітрям законодавство України регулює режим використання і охорони самостійного об'єкту екологічного права – лісу. Донедавна в законодавстві України традиційним було детальне регулювання лісу та його ресурсів, що є складовою рослинних ресурсів. З прийняттям у 1999 році закону України "Про рослинний світ", законодавчого закріплення і охорони набула також і багаточисельна природна рослинність, яка не належить до лісових ресурсів. Однак належна диференціація відносин у сфері охорони і використання лісу та охорони і використання рослинного світу не відбулася. При підготовці до заняття необхідно, насамперед, з'ясувати поняття рослинного світу і лісу, складу рослинних і лісових ресурсів, їх загального правового режиму на основі аналізу Закону України "Про рослинний світ" та Лісового кодексу України.

З прийняттям нової редакції Лісового кодексу України значно змінився режим власності та лісокористування, який слід з'ясувати при підготовці теми. Окремо слід проаналізувати види загального і спеціального використання природних рослинних ресурсів та порядок їх здійснення. В системі видів лісокористування слід чітко розмежовувати і уявити право користування лісами і право використання лісових ресурсів, їх особливості, порядок і умови здійснення.

Серед функцій державного управління в галузі охорони і використання лісів доцільно звернути увагу на такі: розподіл і перерозподіл лісів, лісовпорядкування, відновлення лісів і лісорозведення.

Окрему увагу треба приділити визначенню системи заходів охорони лісів, значенню державного контролю в цій галузі, правовому статусу суб'єктів, що його здійснюють.

Питання для обговорення:

1. Завдання державного регулювання та управління у сфері лісових відносин.
2. Державне регулювання та управління у сфері лісових відносин.
3. Функції управління. Функціональний поділ лісів. Державний облік, кадастр і моніторинг лісів. Контроль за використанням та охороною лісів.
4. Розвиток системи повноважень органів виконавчої влади в галузі лісових відносин.
5. Удосконалення фінансового та економічного механізмів регулювання лісокористування.
6. Виконання завдань у сфері лісових відносин, пов'язаних із євроінтеграцією України.

Термінологічне завдання: ліс, лісові ресурси, лісова ділянка, земельна лісова ділянка, лісові відносини, лісове господарство, лісовпорядкування.

Практичне завдання:

I. Закарпатською міжрайонною прокуратурою з нагляду за додержанням законів у природоохоронній сфері спільно з працівниками Державної екологічної інспекції в Закарпатській області проведено перевірку додержання вимог лісового та іншого законодавства щодо охорони, раціонального використання та відтворення лісових ресурсів в лісовому фонді ДП, за наслідками якої виявлено ряд порушень, які відображені в акті перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства.

За результатами перевірки Закарпатським міжрайонним прокурором з нагляду за додержанням законів у природоохоронній сфері директору ДП внесено подання про усунення порушень вимог лісового законодавства в якому заявлено вимогу, зокрема, анулювати лісорубний квиток в частині надання дозволу на розробку лісосіки вибірково-санітарної рубки та скасувати наказ директора Підприємства «Про продовження терміну на заготівлю та вивезення деревини» як незаконний.

Проте вимоги прокурора Директором ДП відхилено, оскільки є постійним лісокористувачем, тому має право на заготівлю деревини на земельній ділянці, вказаній у державному акті на право постійного користування землею.

Прокурор звернувся із позовом до суду.

Дайте вичерпний перелік нормативно-правових актів, що регламентують дану сферу правовідносин.

*Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами.
Які способи врегулювання спору можуть бути застосовані судом?*

II. Проаналізуйте з реєстру судових рішень:

а) постанову КГС Верховного суду від 28.09.2023 р. справа № 927/32/23
(URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113924886>);

б) постанову КГС Верховного суду від 25.05.2023 р. справа № 924/883/21
(URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111460143>)

на предмет правильності застосування норм матеріального та процесуального права.

Додаткова література:

1. Батир Ю. Г. Державне управління і регулювання лісовим господарством України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління.* 2019. Вип. 1. С. 77-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2019_1_15.

2. Волков О.Є. Адміністративно-правове забезпечення використання й охорони лісового фонду України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль : ТНЕУ, 2020.

3. Дробко Е. В., Левківський В. М. Державне управління та державна політика у сфері лісових відносин: теоретичний аспект. 2013. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Nvamu_upravl_2013_2_17.pdf

4. Єгорова Т.П. Охорона лісів за законодавством України та країн СНД: порівняльно-правовий аналіз. Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2015. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Egorova/d_Egorova.pdf

5. Заверюха М. М. Правова охорона лісів в умовах воєнного часу. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2022. № 3. С. 164-167.

6. Ковальчук Т. Право постійного і тимчасового користування лісами: юридичні ознаки та особливості змісту. *Право України.* 2011. №2.

7. Кобецька Н. Р. Договірне регулювання довгострокового тимчасового користування лісами. *Порівняльно-аналітичне право.* 2015. № 1. http://pap.in.ua/1_2015/43.pdf.

8. Мосін А.В. Деякі особливості публічного управління в сфері забезпечення охорони лісів від незаконної вирубки. *Інноваційний розвиток сучасної науки: нові підходи та актуальні дослідження.* Матеріали науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 березня 2021 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. С. 101-105.

9. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, Т.Г. Ковальчук [та ін.]; за заг. ред. Г.І. Балюк. Київ: Юрінком Інтер, 2009.

10. Непийвода В. П. Правове регулювання суспільних відносин щодо лісів у контексті сталого розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2006.

11. Організаційно-правові засади державного управління лісовим фондом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Кабінет Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2014. 19 с.

12. Соколова А. К. Теоретичні засади становлення та розвитку флористичного права України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.06. Харків, 2013.

13. Сторожук В.Ф. Аналіз нормативного поділу лісів за функціональним призначенням. Регіональна програма «Правозастосування і управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства і партнерства» Київ. 2014. URL: http://www.enpi-fleg.org/site/assets/files/2120/report_storozhuk_analysis_functional_division_of_forests.pdf

14. Сторожук В.Ф., Гайно П. Інвентаризація лісів – статус кво в Україні, досвід Німеччини та рекомендації від FAO. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ, 2017. URL: https://www.lisportal.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/APD_APR_06-2017_Forest_Inventories_ukr.pdf

15. Сторчоус О.М. Удосконалення юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства та протидія обігу незаконно добутих лісових ресурсів: рекомендації щодо внесення змін у законодавство. Регіональна програма «Правозастосування і управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства і партнерства». Київ, 2016. URL: http://www.enpifleg.org/site/assets/files/2118/report_storchous_improving_legal_liability_recommendations_to_legislation.pdf

16. Чопик О. Поняття лісу як об'єкта правового регулювання. *Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Серія Юридична*. 2010. Вип. 50.

17. Юрчишин Н. Г. Реалізація права приватної власності на ліси в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2009.

18. Ярошенко А. С., Дума А. А., Марочко А. А. Організаційно-правовий механізм охорони лісових ресурсів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. № 67. С. 169-173.

Нормативно-правові акти:

1. Лісовий Кодекс України в редакції від 8.02.2006 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>

2. Кримінальний кодекс України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1581#n1581>

3. Кодекс про адміністративні правопорушення України <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>

4. Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону: Закон України від 10.02.2000 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1436-14>

5. Про рослинний світ: Закон України від 9.04.1999 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/591-14>

6. Про Червону книгу України: Закон України від 7.02.2002 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>

7. Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 8.10.2014 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF>

8. Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок: постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-%D0%BF>

9. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF>

10. Про затвердження Порядку спеціального використання лісових ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF>

11. Порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF>

12. Про затвердження правил поліпшення якісного складу лісів: постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF>

13. Про затвердження Порядку організації охорони і захисту лісів: постанова КМУ від 20.05.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2022-%D0%BF#Text>

14. Про затвердження Порядку випалювання сухої рослинності або її залишків: наказ Міндовкілля від 12.08.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1311-21#Text>
15. Про затвердження Положення про державну лісову охорону: постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2009 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976-2009-%D0%BF>
16. Правила використання корисних властивостей лісів, затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 14.08.2012 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1536-12>
17. Про затвердження Положення про Зелену книгу України: постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1286-2002-%D0%BF>
18. Про затвердження Правил рубок головного користування: наказ Держкомісгоспу України від 23.12.2009 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-10>
19. Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України: наказ Мінбуду України від 10.04.2006 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06>

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання для самостійної роботи передбачають поглиблене опрацювання окремих проблемних з точки зору теорії, практики чи нормотворчості питань на підставі аналізу та реферування наукових джерел. Стислий аналіз відповідного питання з власними висновками, узагальненнями та баченням вирішення відповідного питання *представляється студентом у вигляді усного виступу на семінарському занятті за відповідною темою.*

Аналіз судових рішень. Аналіз потрібно здійснювати за такою *схемою*:
- *короткий опис суті спору* (у цій справі йде мова про те, що відповідач ... (описуєте суть проблеми...));
- *суть позовних вимог* (позивач звернувся до суду з позовом, до прикладу, про захист права власності на земельну ділянку... Позивач обґрунтовує позовні вимоги такими аргументами:...);
- *результат розгляду* (викладає зміст прийнятого рішення судом I інстанції, апеляційної... з обов'язковим покликанням на реєстр судових рішень);
- *власні висновки щодо особливостей цієї справи* (Я вважаю, що в даній справі було (не було) порушення...).

Для аналізу необхідно використовувати рішення касаційної інстанції з тим, щоб комплексно проаналізувати підхід суду до врегулювання спорів в галузі охорони довкілля та природокористування:

I. Практика Великої Палати Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав:

Юрисдикція спорів, що виникають у сфері охорони навколишнього природного середовища.

II. Практика Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав:

1. *Спори, що виникають у правовідносинах в галузі охорони атмосферного повітря.*

2. *Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах із збереження, використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення.*

3. *Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах з володіння, користування та розпоряджання лісами, забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів.*

4. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах, пов'язаних з утворенням, збиранням і заготівлею, сортуванням, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів.

5. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі мисливського господарства та полювання.

6. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів.

7. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах, пов'язаних з оцінкою впливу на довкілля.

8. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах із забезпечення доступу до екологічної інформації

III. Практика Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав:

1. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони атмосферного повітря.

2. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах з охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування.

3. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах з володіння, користування та розпоряджання лісами, забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів.

4. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах, пов'язаних з утворенням, збиранням і заготівлею, сортуванням, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів.

5. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів.

6. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у гірничих відносинах (користування надрами).

IV. Практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справах, що виникають у правовідносинах щодо вчинення злочинів проти довкілля:

1. Спори, що виникають у правовідносинах у зв'язку з вчиненням злочину, передбаченого ст. 246 КК України (щодо незаконної порубки або перевезення, зберігання, збуту лісу).

2. Спори, що виникають у правовідносинах у зв'язку з вчиненням злочину, передбаченого ст. 240 КК України (щодо порушення правил охорони або використання надр).

V. *Практика Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у спорах, що виникають у правовідносинах щодо порушення природоохоронного законодавства:*

1. *Спори, що виникають у правовідносинах із порушенням законодавства про охорону тваринного світу.*

2. *Спори, що виникають у правовідносинах із порушенням законодавства про охорону рослинного світу.*

3. *Спори, що виникають у правовідносинах у зв'язку із забрудненням навколишнього середовища.*

Виконання індивідуальних завдань.

Положення про порядок організації і контролю самостійної роботи студентів Навчально-наукового юридичного інституту, затвердженого вченою радою ННЮІ (протокол № 5 від 28.02.2017 р.) визначає *індивідуальну роботу як форму самостійної роботи*. Відповідно до п. 3.2. Положення *індивідуальна робота* передбачає можливість вибору студентом з переліку чи за рекомендацією викладача для персонального опрацювання завдання для виконання. В змісті таких завдань може бути робота з підручником, нормативно-правовим актом (зокрема, конспектування за заданою тематикою, підготовка повідомлення), практичні завдання, схематичні завдання, написання рефератів, доповідей, есе, аналіз нормативно-правових актів тощо.

Індивідуальне завдання з навчальної дисципліни «Вирішення земельних спорів» може бути у формі: реферування наукових публікацій; виконання есе або наукової роботи; підготовка та оформлення презентації; підбір наукових джерел до запропонованої тематики; формулювання умови задачі та її вирішення.

1. *Реферування* – це процес аналітично-синтетичного опрацювання інформації, що полягає в аналізі первинного документу, знаходженні найвагоміших у змістовому відношенні даних (основних положень, фактів, доведень, результатів, висновків тощо). Процес реферування – низка логічних операцій, таких як: оцінка, відбір, аналіз та узагальнення відомостей, що містяться в первинному документі.

2. *Есе* – наукові, критичні та інші нариси, які відзначаються оригінальністю суджень і особливістю форми. Есе оформляється у вигляді письмової роботи обсягом до 10 сторінок та повинно розкривати актуальність теми, обґрунтованість висновків та містити перелік використаної літератури. Посилання на джерело по тексту роботи оформляти у квадратних дужках.

3. *Наукова робота* проводиться студентом за визначеною викладачем темою. Структура наукової роботи: вступ (тема, мета та завдання роботи та основні її положення); теоретичне обґрунтування (виклад базових теоретичних положень, законів, принципів тощо, на основі яких виконується завдання); методи (вказуються і коротко характеризуються); основні результати роботи (подаються результати,

схеми, систематизована реферативна інформація та її аналіз); висновки; список використаної літератури. Підготовка наукової роботи здійснюється на основі опрацювання, крім законодавства та підручників (навчальних посібників), наукової літератури з обраної проблеми. Обсяг наукової роботи – до 30 сторінок.

4. *Презентація* – це електронний документ, що являє собою набір слайдів, призначений для демонстрації в аудиторії. Метою будь-якої презентації є візуальне подання систематизованої автором інформації з обраної тематики. Електронна презентація, виконана за допомогою програми Microsoft PowerPoint або її аналогів – зручний спосіб донести інформацію аудиторії.

5. *Підбір наукових джерел до запропонованої тематики.* Виходячи з обраної проблематики студент самостійно підбирає необхідний інформаційний матеріал. *Інформаційну базу* дослідження складають бібліографічні, інформаційні й довідкові видання, статистичний і фактичний матеріал, законодавчо-нормативні документи тощо. Робота над пошуком необхідних літературних та інших інформаційних джерел починається з огляду систематичних та алфавітних каталогів наукових бібліотек, відкритих книжкових фондів, реферативних оглядів, бібліографічних покажчиків, посиланнях в книгах і статтях тощо.

6. *Формулювання умов задачі* є формою індивідуальної роботи студентів, яка здійснюється шляхом опрацювання правових питань за матеріалами конкретної судової справи. Така форма індивідуальної роботи спрямована переважно на оволодіння навичками щодо практики реалізації норм права, посилення практичної спрямованості навчального процесу та набуття умінь правильно тлумачити норми права та застосовувати їх при вирішенні конкретної практичної ситуації, напрацювання навиків фактичного та юридичного обґрунтування власної точки зору, правової позиції та складання процесуальних документів.